

הקדמה ללימוד הפנימיות (א)

הרמח"ל (ספר הכללים, אות ב') מבאר ג"כ את ענין ההדרגה, וז"ל:

"ראשית הכל הוא לדעת, שבין בבריאת העולם בין בהנהגתו, הקב"ה לא פעל בדרך כל יכול כמו שהוא באמת. אלא בדרך בני אדם שעושים הדברים מעט מעט - כן כל המציאות עשאה ועושה אותה בהדרגה זאת -
"שאם היה פועל בדרך כל יכולתו, לא היינו יכולים לדבר כלום במעשיו. כי לא היתה לנו הבנה כלל בהם. ומפני שפעל בהדרגה, יש לנו מקום להתבונן בהם".

ומוסיף ומבאר:

"הענין הזה במלים הידועות בין חכמי האמת: לכל יכולתו אנו קוראים אין סוף ב"ה, דהיינו הרצון העליון בשלמותו, ולדרך ההדרגה אנו קוראים ספירות. נמצא שהמאציל ית"ש, שהוא המצוי הראשון, צמצם את רצונו הכל יכול וקבע דרך ההדרגה, ולפיכך אנחנו אומרים שהאין סוף נצטמצם ואז נגלו הספירות...
"ונמצא, שלכל פעולה ופעולה שנמצאת בתחתונים, שורש אחד בדרך ההדרגה הזה, דהיינו הספירות, עד שכאשר נבין כל חלקי דרך ההדרגה הזאת (אם נבין את הספירות), נבין שורש כל מה שנמצא בבריות ובהנהגותיהם".

נמצאנו למדים מכל הנ"ל, שהאדם הוא מאסף לכל המחנות – וכולל בתוכו את דרגות כל חלקי הבריאה, וגם את שורשי כל העולמות העליונים. ועל כן בידיעת סדרי ההשתלשלות של העולמות העליונים – "חלקי כל דרך ההנהגה הזאת", אנו מגיעים להבנת "שורש כל מה שנמצא בבריות ובהנהגותיהם" בפרט ובכלל. בדברים אלו מוסבר מדוע כדאי לאדם לעסוק בפנימיות התורה, בכדי לדעת את כל חלקי נפשו עמ"נ לדעת איך לתקנם ולקנותם באופן ההדרגתי הנכון.

*

אמנם נותר לנו להבין: מה תועלת לנו בהבנת "שורש מה שנמצא בבריות ובהנהגותיהם"? האם לשם קניית חכמה גרידא?

עוד עלינו להבין: כיוון שכאמור, כל מהותו של האדם, ובפרט יהודי, היא השתוקקות עצומה להקב"ה - מדוע איננו מרגישים אותה כפי שהיא במלוא עוצמתה?

ועוד נשאל: אמנם יודעים אנו כי מקום השכר והעונג האמיתי הוא בעולם הבא. אולם בכל זאת, מאחר והקשר עם הקב"ה הוא העונג הגדול ביותר שיכול להימצא - מדוע איננו מרגישים תענוג עצום זה בכל מצוה, בכל מחשבה על הבורא ית'? היכן מסתתר האור הגדול הזה?

ויתירה מכך: אמנם יודעים אנו את אשר כותבים הספה"ק, כי רצון הקב"ה הוא שנזכה בעונג בשכר ולא במתנת חינוך. אבל הלא הטוב והעונג הזה אינו 'שכר' גרידא, כי אם נמצא בעצם הקרבה לבורא ית', ובעצם הרגשת מציאותו והקשר עמו. והרי "מלא כל הארץ כבודו" – ואם כן מדוע איננו חשים אותו בכל רגע ורגע של מציאותנו, אפילו ללא קיום תורה ומצוות?

התשובה היא: בין הרצון-לקבל את העונג הגדול, ובין העונג הגדול עצמו, קיים יחס הופכי לחלוטין. העונג הוא הדביקות בה'; אך הקב"ה – הרי רצונו להיטיב לנבראיו, ולא לקבל תענוג לעצמו, כי דבר זה כלל אינו שייך בו. נמצא אם כן, שכאשר הנברא מבקש לקבל את התענוג מהדביקות בה' – רצון זה עצמו הוא היפך הדביקות, אלא מסמל פירוד מן השי"ת, כי השי"ת רוצה רק להשפיע, ואילו הנברא רוצה רק לקבל. וע"כ אמרו חז"ל על הפסוק "ולדבקה בו" – מה הוא רחום אף אתה רחום. כי הדביקות ענינה התדמות והשוואת צורתנו לצורת יוצרנו. והנה המרחק הרוחני נמדד במידת ההשתוות או ההפכיות שיש בין ב' ישויות, ובזה נבין שיש מרחק גמור ביננו לבין בוראנו, באשר הוא משפיע בלבד, ואנו מקבלים בלבד, וזו הסיבה שאיננו מרגישים את העונג הגדול שבמצוות ואת גדלות בוראנו יתברך, וממילא איננו מרגישים שום השתוקקות לבורא.

"נאמר עולם חסד יבנה, והיינו התכלית של בריאת העולם היותר עמוקה שאפשר להכירה, היא רצון הבורא להתחסד עם ברואיו וליהנות אותם מזיו שכינתו, וכן שבכל רגע נותן ומשפיע כל מיני טובה לברואיו בלי הפסק וקץ. נמצא, שהנהגת השי"ת עמנו כולה נתינה - ואנו? אם נהיה רק עומדים ומקבלים ומבקשים עוד ועוד – הב הב – הלא אנו הולכים ונדבקים בנטילה ואהבת עצמנו, שמזה באה כפיית טובה וטמטום (אטימות) נגד כל מושג רוחני כמבואר לעיל, א"כ תופר ח"ו כל התכלית, כי איך נהנה מזיו שכינתו, שאינה אלא תענוג רוחני, ותלויה בהכרת חסדו הבלתי בעל תכלית – אם נלך ונתרחק מן החסד?"

(מכתב מאליהו, ח"א עמ' 144)

כיצד אם כן מתיישבת סתירה זו?

והעניין הוא, שצורת הדביקות האמיתית היא, כאשר הנברא אוהב את הבורא ית' ומבקש להשפיע נחת רוח לבורא ית' על ידי שמקבל ממנו תענוג (א"כ אינו מבקש לקבל לתועלת עצמו, אלא בכדי לשמח את אהובו הבורא), ובזה משלים את חפצו ית' להיטיב לו. ונוכל לראות משל לכך בגשמיות, בדוגמת שני אוהבים, אשר כל אחד חפץ להיטיב ולהשפיע לרעהו, ומכך גופא מתגברת אהבתם, כי נותנים ומקבלים האחד מן השני, וגם כאשר מקבלים – מקבלים כדי לגרום שמחה לנותן שמקבלים את מתנתו.

**"...אין תיקון לזה אלא להשתדל לקנות את כח הנתינה... ההנאות העצומות,
הן בשביל איש החסד נטילה לצורך נתינה (מקבל עמ"נ להשפיע)".**
(מכתב מאליהו, שם)

מכך עולה, כי הכוונה המעולה ביותר בקיום התורה והמצוות היא למלאות בזה את
רצון הקב"ה שחפץ להיטיב לבריותיו:

**"ונעמיק עוד להשכיל בזה, כי הנה אחרי אשר עיקר כוונת הבריאה היא
להיטיב לברואיו, ואם כן לפי זה יתכן כי העבודה היותר חשובה ומקובלת
תהיה על מנת לקבל פרס, כי יעבוד על מנת שייטיב לו, שיגיע מזה נחת רוח
לפניו יתברך שמו. אך באמת אם מכוין בעבודתו שיגיע לו שכר, וכוונתו רק
כדי שיגיע מזה נחת רוח להשם יתברך שמו בהטיבו עם ברואיו חלף עבודתם
- זהו העבודה המעולה... והבחינה [-המבחן] לזה, אם יאמרו לו עבוד על מנת
שייטיב לחבריך, כי הלא מטובת חבריך יבוא גם כן הנחת רוח להשם
יתברך, והוא לא ירצה בזה כי אם שיגיע הטוב לו לעצמו, ואם כן אין רצונו כי
אם לטובת עצמו ולא למלאות בזה רצון בוראו יתברך שמו. אבל אם ירצה
באמת לעבוד כדי שייטיב לחבריו ויבוא מזה נחת רוח להשם יתברך - אם
חסידי כזה יעבוד על מנת לקבל פרס זוהי העבודה הגבוהה העולה היא
למעלה, כי זה הכוונה בברואיו לטוב להם... אבל אצלנו אשר רחוקים אנחנו
מהמדרגה זו הגבוהה, לכך אצלנו המובחר לעבוד שלא על מנת לקבל פרס".**

(רוח חיים, אבות פ"א מ"ג)

**"וזה שאמרו אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס,
דהיינו שמכוונים לקבל שכר בשביל הנאת עצמן... אבל כשמכוונים כדי
שיעלה לריח ניחוח לפני השי"ת להשלים מידותיו להשפיע כרצונו הטוב,
מעלה גדולה היא. ובה מובן מה שנאמר באברהם אבינו עליו השלום "כי
ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' לעשות צדקה ומשפט, למען הביא ה' על
אברהם את אשר דבר עליו" - דאין זה ח"ו על מנת לקבל פרס, אלא הכוונה
כדי להשלים מידותיו יתברך להשפיע את אשר דבר עליו".**

(הקדמת ספר המקנה אות יט)

נמצא לפי זה, ששורש ההשתוקקות הנמצאת בכל נברא להידבק בבוראו, היא
השתוקקות טהורה, לא כדי לקבל הנאה ותענוג, אלא השתוקקות של נתינה
והשפעה, ומכך גופא מגיע הרצון לקבל הנאה - כי כפי שרצון הבורא הוא להיטיב
לנברא, כך הנברא חפץ להשפיע נחת רוח לבורא על ידי שמקבל ממנו הנאה ותענוג.
באופן זה יכולה להיות דביקות אמתית, כי אין ניגוד בין הרצון לקבל את האור
והתענוג, לבין מהות האור, שהוא אור של השפעה וחסד.

ואין לשאול: אם האדם צריך להגיע לרצון להשפיע נחת רוח ליוצרו, מדוע בכלל ברא
בו השי"ת את הרצון לקבל הנאה ותענוג? שכן א"א לאדם ליהנות ללא הרצון לקבל
הנאה ותענוג, ולכן כאשר האדם מגיע לאהבת ה', צריך להפעיל את הרצון לקבל

הנאה שבו, ולהשתמש בו, וליהנות בו, אבל לא לתועלת עצמו, אלא כדי להשפיע נחת רוח ליוצרו. כמשל האורח המזדמן לבית יהודי, אבל מתבייש לאכול, ולכן מסרב להפצרות בעל הבית לאכול. אולם כאשר בעל הבית חוזר ומפציר בו, מבין האורח שאם יאכל יעשה טובה לבעל הבית, וע"כ מתבטלת בושתו, דאין בושה בעשיית חסד לחבירו, אלא רק בקבלה. אבל ודאי שחייב האורח להשתמש בתאבון הרגיל שלו, וליהנות מאד מן הסעודה, אחרת לא יהנה בעל הבית מאכילתו, וממילא לא תוסר הבושה מאכילתו.

[במאמר מוסגר יש להוסיף, כי לאור דברי ה'רוח חיים' הנ"ל, אשר מן הסתם ינק כל תורתו מרבנו הגר"א זי"ע, ברור כי בנקודה יסודית זו אין כל מחלוקת בין דרך החסידות לדרך הגר"א זי"ע, שהתכלית המובחרת היא אהבת ה' ועסק התורה והמצוות לשם שמים ע"מ להשפיע נחת רוח ליוצרו, אלא שנחלקו עד כמה יש להעמיד תכלית זו כמטרה עבור המון העם, ועד כמה יש להשקיע בכך כאשר "א"א לקיים שניהם", דהיינו כאשר יש חשש שחלק המעשה ייפגם מחמת העיסוק בפנימיות. וכמבואר גם למעיין בס' נפש החיים].